

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 336:314.8:330.35.01

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2023-1-7>

СРІБНА ЕКОНОМІКА: ДЕМОГРАФІЧНІ ЗМІНИ ТА ЕКОНОМІЧНІ МОЖЛИВОСТІ

Ю. О. ЧАЛЮКкандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність інвестування в «срібну економіку», яка складається з розробки, виробництва та продажу нових інноваційних продуктів і послуг для підвищення якості життя людей похилого віку. **Мета** запропонувати здійснення тих заходів державної політики, які допоможуть країнам за відносно стабільного населення досягти “золотого століття старіння”. **Методика дослідження:** використані методи наукової абстракції, логічного узагальнення та структурного аналізу. **Результати.** Запропоновано збільшення інвестицій у розвиток біотехнологій, фармацевтики і телемедицини, підвищення ролі компаній страхування здоров'я та життя. Рекомендовано забезпечити бюджетну стійкість систем пенсійного захисту та довготривалої медико-соціальної допомоги. **Практична значущість результатів дослідження:** реалізація запропонованих реформ сприятиме підвищенню активності та продуктивності людей похилого віку.

Ключові слова: срібна економіка, демографічні зміни, економіка довголіття, економіка старіння, інклюзивний сталий розвиток, стратегія Golden age, сфера послуг, керована допомога.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Неможливо запобігти процесу старіння населення. Саме тому, глобальна спільнота змушена шукати нові інструменти заробітку на вікових змінах, зокрема, процесі старіння населення. Словосполучення “срібна економіка” (*silver economy*) іноді використовують, як синонім терміну “старіючий ринок” або “зрілий ринок”. Також, дотичні поняття економіка довголіття “*longevity economy*” та економіка старіння “*economics of aging*”. Як результат, слід очікувати появу людини “срібного віку”, “нового літнього” (англ. *new old*) – освіченої, економічно та соціально активної, продуктивної та забезпеченої людини [10]. Формулювання *silver economy* було започатковано в 1970-х роках у Японії в контексті збільшення доступності товарів та послуг для людей похилого віку. Срібна економіка – це не один сектор, а сукупність продуктів та послуг з багатьох існуючих сфер економіки для людей похилого віку, включаючи інформаційні технології, фінансовий сектор, житлове будівництво, транспорт, енергетику, туризм, культуру, інфраструктура.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Срібна економіка – це концепція, яка привернула увагу як політиків, так і економічних аналітиків, вона обіцяє зростання продуктивності праці та створення нових робочих місць, розроблення механізмів включення людей похилого віку у

соціально-економічні відносини для стабільного розвитку економіки. Обґрунтуванням сутності концепції “срібна економіка” займаються як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: Boyle C., Behrens W., Bussolo M., Johannes K., Sinnott E., Meadows D., Randers J., Behrens W., Кужелев М., Федина В., Стабіас С., Жуковська А., Базилюк А., Жулин О., Прогнімак О. З однієї сторони, люди похилого віку – це серйозна проблема, пов'язана з бюджетними диспропорціями, а з іншого – це новий ресурс інклюзивного розвитку через розширення ринку праці, споживання і виробництва. Проблеми зростання ролі людей похилого віку на ринку праці та у сфері виробництва і споживання товарів та послуг потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження концепції “срібна економіка” та виокремлення її новітніх трендів; аналіз впливу срібної економіки на сферу послуг та застосування компаніями стратегії Golden age (золотий вік), як нового інструменту отримання доходу від процесу старіння; ідентифікація підходу, у рамках якого можливо одночасно розглянути проблеми, можливості та економічні наслідки, які створюють демографічні зміни; визначення тих заходів державної політики, реалізація яких допоможе країнам за відносно стабільного населення досягти “золотого століття старіння”.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світове співтовариство активно працює над пошуком дієвих методів та механізмів забезпечення сталого економічного зростання. *Концепція інклюзивного розвитку економіки* націлена на розроблення механізмів включення людей похилого віку у соціально-економічні відносини для стабільного розвитку економіки. Сучасна економічна ситуація характеризується пришвидшенням темпів економічного зростання, яке супроводжується підвищенням рівня безробіття та, як наслідок, поглибленням майнового розшарування населення. Люди похилого віку залишаються “не включеними” в процес економічного зростання, оскільки не беруть участі у створенні ВВП та його розподілі [3]. Саме тому особливої актуальності набуває концепція інклюзивного сталого розвитку (*inclusive sustain development*), що включає: по-перше, всебічний розвиток людського капіталу; по-друге, скорочення нерівності й бідності; по-третє, отримання соціально-економічної вигоди широкими верствами населення, особливо дітьми, жінками, людьми похилого віку; по-четверте, активну участь у суспільному житті, а не тільки в економічному розподілі доходу; по-п’яте, дбайливе використання природних ресурсів і захист навколишнього середовища [2, с. 19].

Значний потенціал для досягнення цілей інклюзивного сталого розвитку мають люди похилого віку. Відповідно до нової періодизації Всесвітньої Організації Охорони Здоров’я (ВООЗ) *молодий вік* – це від 22 до 44 років, *середній* – від 44 до 60 років, *похилий* – від 60 до 75 років, *старечий* – від 75 до 90 років та *довгожителі* – старше 90 років. За статистикою ООН в 2015 році у світі налічувалось 901 млн осіб віком старше 60 років, а у 2021 році – 960 млн осіб. За прогнозами ООН, до 2030 року таких людей буде 1,4 млрд, а до 2050 року – більше двох мільяр-

дів. За даними ВООЗ кількість літніх людей, які будуть не здатні потурбуватись про себе, до 2050 р. зросте в чотири рази (див. рис. 1).

Старіння населення у поєднанні зі збільшенням сімей без дітей “порожні гнізда” (*empty nest*) та низьким рівнем народжуваності створює величезний ринковий попит на послуги догляду за людьми похилого віку. Очевидно, традиційні послуги приготування їжі та прибирання не можуть повністю задовольнити потреби людей похилого віку, які тепер очікують на фінансові та медичні консультації. Порівняно нижчі можливості самообслуговування та гірший стан здоров’я людей похилого віку дають перспективу трансформації застарілої системи охорони здоров’я. Дослідження доводять, що окрім таких поширених проблем зі здоров’ям, як когнітивні розлади та захворювання органів під час процесу старіння, літні люди страждають від значно швидшого поширення хронічних захворювань, ніж у людей інших вікових груп. Це призводить до таких наслідків:

- значного збільшення споживання ними ліків, у тому числі протипухлинних засобів, серцево-судинних препаратів, а також препаратів проти ожиріння, які є трьома найбільш необхідними видами ліків для людей похилого віку;

- серйозного дефіциту медсестринського персоналу;

- медичне обладнання та пристрої, які можуть покращити здатність до самообслуговування та якість життя літніх людей, стануть більш популярними, наприклад ті, які можуть стежити за фізичним станом літніх людей або здійснювати невідкладний виклик швидкої допомоги.

Аналітики Світового банку у доповіді “*Golden Aging*” позитивно оцінюють тенденцію зростання людей похилого віку, стверджують, що старіючі суспільства не приречені на стагнацію та зниження рівня життя [8]. У Європі стала популярна стратегія *Golden age (золотий вік)* – інвестування

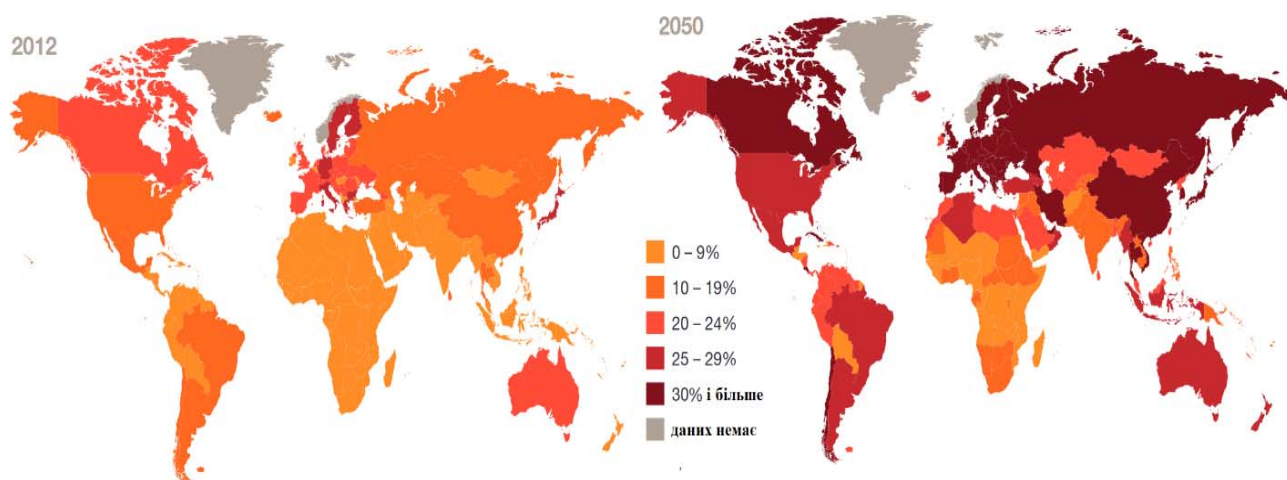

Рис. 1. Прогнозований відсоток населення, що має вік 60 років і старше, у 2012 та 2050 роках

Джерело: [7]

в компанії, які отримують значну частину своїх доходів від процесу старіння населення. Стратегія орієнтована на розвинені ринки, а також на сферу охорони здоров'я, споживчий та фінансовий сектори економіки. Добре освічена група людей похилого віку з високими доходами закликає до розвитку фінансового та страхового консалтингу. Протягом останніх років сфера туристичних послуг для людей похилого віку демонструє різке зростання, проте ще не може повністю задовольнити потреби цієї вікової групи. Розважальних центрів та клубів, спеціально створених для людей похилого віку, дуже мало, є перспективи для ринкового зростання [11].

Серед багатьох галузей, які пов'язані з задоволенням потреб населенням похилого віку, галузь виробництва промислових товарів повсякденного використання демонструє постійне зростання ємності ринку. Окрім традиційних речей першої необхідності, таких як одяг, милиці, окуляри для читання, зубні протези, слухові апарати та підгузники, на ринку також користуються популярністю вироби, що покликані покращити здатність до самообслуговування людей та покращення якості життя осіб похилого віку. До таких продуктів відносять: мобільні телефони з великим екраном та *клавіатура з великими літерами*, які підходять для людей похилого віку з поганим зором та тремором рук (хвороба Паркінсона); милиці, які прикріплені до табурету і легко складаються, щоб люди похилого віку з ураженням опорно-рухового апарату могли легко сідати та вставати.

Варто звернути увагу на новітні *тренди срібної економіки*:

1. Інвестиції в біотехнології та фармацевтику, медичні компанії, які займаються лікуванням людей похилого віку за допомогою інноваційних продуктів, таких як РНК-терапія або кон'югат антитіла (цільова терапія для лікування злоякісних пухлин).

2. Збільшення кількості постачальників та операторів житла для престарілих, організація керованої допомоги та операторів телемедицини, які можуть направити пацієнтів до найближчого і найефективнішого закладу медогляду.

3. Зростання популярності компаній страхування здоров'я та життя, приватних радників та розпорядників з питань багатства.

4. Орієнтація споживчих компаній на основні потреби літніх людей (туристичні та косметичні компанії), а також на дискреційні побажання (виробники окулярів за рецептом та слухових апаратів) [5].

Цільові сфери впливу цих тенденцій співпадають з *Цілями сталого розвитку* (ЦСР), а саме: Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя; Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання; Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура; Ціль 10.

Скорочення нерівності; Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад.

Охорона здоров'я залишається галуззю, яка найбільше страждає від старіння населення в довгостроковій перспективі. Трансформації, спричинені пандемією, змінили найближчу та середньострокову перспективу. Багато пацієнтів пропускали медичні огляди, прийоми та діагностичні процедури через пріоритетність пацієнтів з COVID-19 у поєднанні з небажанням багатьох пацієнтів звертатися за допомогою через побоювання щодо ризику зараження в закладах охорони здоров'я. Затримка в наданні медичної допомоги може призвести до швидкого прогресування захворювання. З віком загострюються хронічні захворювання та додаються супутні. З появою нових біотехнологій, клітинної та генної терапії можна попередити загострення хвороби або допомагати підтримувати пацієнта у стабільному стані довгі роки. Зворотна сторона медалі такого нововведення є вартість. Виходячи з історичної траєкторії, очікується, що витрати на охорону здоров'я продовжуватимуть зростати зі швидкістю на кілька сотень базисних пунктів вище зростання валового внутрішнього продукту (ВВП). Щоб стримати ці витрати, потрібні інноваційні зміни. Технології відіграватимуть все більш важливу роль у плані профілактики, ранньої діагностики та лікування. Профілактика захворювань дуже рентабельна. Там, де профілактика неможлива, досвід показує, що можлива найшвидша діагностика. Акцент на інновації має вирішальне значення. Це дає можливість фармацевтичним, біотехнологічним і медичним компаніям впливати на зростання витрат бюджету країни на охорону здоров'я [5].

Через зростаючу кількість населення похилого віку, інвестиційній спільноті доводиться шукати нові способи отримання доходу. За прогнозами Bank of America Merrill Lynch, чисельність світового населення віком від 50 років і старше зросте з 17,8% у 2000 році до 33,5% у 2050 році. За даними Oxford Economics, до 2032 року "економіка довголіття" становитиме більше половини економіки США [4]. Старіють не лише розвинені країни. Німеччина, Італія, Японія та Китай через політику "одна сім'я—одна дитина" мають демографічні проблеми з низьким рівнем народжуваності та зростанням очікуваного рівня життя. У 2010 році частка населення Китаю у віці старше 60 становила 12%, у 2050 році очікується її зростання до 31%. У Бразилії кількість людей похилого віку зросте з 10% до 29% за той самий період. Йохан Уттерман, менеджер the Golden Age fund в Lombard Odier, зазначив, що люди "заощаджують, щоб вийти на пенсію, а потім насолоджуються нею". Отже, стає популярним започатковувати або вкладати кошти (купувати акції) компаній, бізнес

яких зосереджується на отриманні прибутку від старіння населення.

Серед секторів економіки, які вииграють від дедалі швидшого старіння населення, є *фармацевтична промисловість* – особливо ті компанії, чие виробництво зосереджене на вирішенні або полегшенні ускладнень від хронічних захворювань, які найчастіше зустрічаються у людей похилого віку (рак, серцево-судинні захворювання, деменція, хвороба Альцгеймера та Паркінсона), також сюди відносять проблеми порушення зору, захворювання ротової порожнини, нетримання сечі.

Люди похилого віку, окрім відповідного медичного догляду, потребують створення спеціальних установ для їх майбутнього проживання. Універсальні будинки престарілих більше не задовольняють різноманітні потреби цієї верстви населення. Тому компанії, що спеціалізуються на будівництві такого житла, як наприклад Kogian, завдяки своїй інтегрованій стратегії охоплюють весь спектр потреб людей похилого віку. Наявність допоміжних житлових приміщень, будинки престарілих з інтенсивним доглядом, що адаптовані до специфічних вимог (наприклад, для пацієнтів, які страждають від деменції) будуть відігравати вирішальну роль в задоволенні попиту населення похилого віку.

У 2020 році телемедична компанія Teladoc зафіксувала 10,6 млн відвідувань лікарів, що втричі більше, ніж у 2019 році. Маючи очевидні переваги з точки зору часу, витрат і зручності, такий вид надання медичної допомоги (*керованої допомоги*) може прийти на зміну класичній страховій системі. Керована допомога відіграє важливу роль у системі охорони здоров'я, спрямовуючи пацієнтів до найефективнішого медичного закладу, незалежно від того, чи надається допомога через партнерство з відомим постачальником телемедичної допомоги або через власну установу (за умови доступної база пацієнтів та мережі закладів). І хоча на сьогоднішній день обсяги телемедичних консультацій обмежені, подальші технологічні досягнення в області діагностики повинні відносно швидко відкрити спектр для більш складних консультацій. Дослідження, проведене Swiss Re Institute, підтверджує зростання попиту на продукти онлайн медичного обслуговування. Така тенденція вимагає від приватних страхових компанії розширення онлайн-можливостей [5].

Сучасні люди старше 50 років, ймовірно, будуть більш технічно підкованими, ніж попередні покоління. Незважаючи на те, що телефонів і планшетів, спеціально орієнтованих на цю демографічну групу, стає все більше, такі пристрої, як iPad, все частіше розглядаються як перехідні бар'єри поколінь. Іншим прикладом прийняття

літнім населенням “молодших” технологій є соціальні мережі. 59% американців старше 67 років використовують соціальні мережі принаймні раз на день, згідно з дослідженнями Google і Ipsos.

За даними Фонду ООН у справах народонаселення (UNFPA), щомісяця більш ніж 1 млн людей виповнюється 60 років. У 2050 році людей у віці старше 60 років буде більше, ніж тих, хто не досяг 15 років. Лише через 10 років у цій віковій групі буде 1 млрд людей. Очікується, що в більш розвинених регіонах світу до 2050 року кількість населення у віці старше 60 років подвоїться, тоді як населення віком до 60 років, ймовірно, зменшиться. У межах G20 (Великої двадцятки) існують значні відмінності щодо кількості населення похилого віку (див. рис. 2).

Японія та Італія є країнами з найвищим відсотком населення у віці 60 років і старше (відповідно 32% та 26,9%). Однак країни, що розвиваються, старіють набагато швидше. Наприклад, у Туреччині очікується, що відсоток людей у віці старше 65 років зросте з 7,6% у 2013 році до 10,2% у 2023 році та 20,8% у 2050 році. Очікується, що в Китаї частка людей старше 65 років зросте з 9,1% у 2011 році до 15% у 2027 році та 25% у 2050 році [6]. Процес “старіння у відповідь на адекватний розвиток”, за визначенням ОЕСР, викликає економічні та соціальні проблеми. Процес старіння населення прискорюється, не всі країни у змозі швидко адаптуватись до цієї тенденції та підтримати відповідною системою соціального забезпечення. Європі знадобилося близько 150 років, щоб перейти від суспільства молодого типу до старіючого, зараз цей процес прискорився, особливо на півдні світу.

У той же час багато країн G20 стикаються із проблемами, пов'язаними з недостатньою кількістю робочих місць і боротьбою з високим рівнем безробіття. Саме тому процес старіння населення можна розглядати, як реальну можливість для зростання економіки на глобальному рівні. Така тенденція пояснює актуальність інвестування в «срібну економіку», яка складається з розробки, виробництва та продажу нових та інноваційних продуктів і послуг для підвищення якості життя в старості. До “срібної економіки” входять наступні індустрії: електронне здоров'я (електронна система охорони здоров'я eHealth), телемедицина (надання медичної допомоги з використанням засобів дистанційного зв'язку), а також удосконалення інфраструктури міста з акцентом на покращення умов житла та пересування людей похилого віку. Ці сектори є високотехнологічними, тому вони здатні створювати високу додану вартість. Підраховано, що срібна економіка вже приносить країнам ЄС 420 млрд євро і має потенціал до збільшення цієї суми. У США “срібна економіка” забезпечує потужний стимул для економіч-

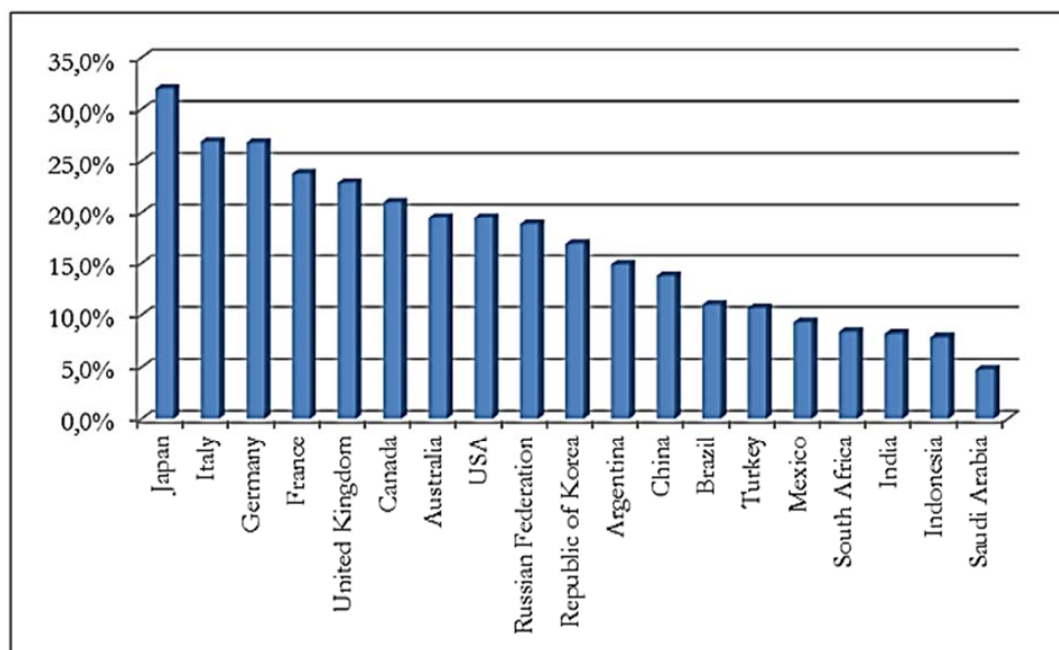

Рис. 2. Населення віком 60 років і старше в країнах G20, у відсотках від загальної чисельності населення

Джерело: [8]

ного зростання, щороку ВВП країни зростає на 2,2%. За період з 2015 по 2020 роки “срібна економіка” створила 5 млн додаткових робочих місць.

Населення Європи старіє внаслідок падіння народжуваності та зростання тривалості життя. Це приносить як ряд проблем, так і економічних можливостей для європейського бізнесу. Люди похилого віку все більше формують економіку, складаючи великий і зростаючий сегмент у багатьох сферах споживання.

Якщо йти шляхом простої екстраполяції, спираючись на розроблений ООН сценарій демографічного розвитку із середнім рівнем народжуваності, то до 2050 року частка людей старшого віку може збільшитись до 21%. Цей процес загострився в Центральній Європі, на Західних Балканах, у країнах Східного партнерства. Населення Туреччини та країн Центральної Азії набагато молодше, але протягом найближчих десятиліть воно може постаріти навіть швидше, ніж населення європейських країн за попереднє десятиліття. Особливо загострився процес старіння населення у Західній Європі та Східній Азії. Поряд з падінням народжуваності, зниженням рівня смертності осіб похилого віку та збільшенням середнього віку в країнах Європи та Центральної Азії, скорочення чисельності молодого населення прискорює еміграція, а з 2019 року негативні наслідки пандемії Covid-19. Таке помітне старіння населення сприймається, як серйозна загроза благополуччю суспільства. У 70-х роках минулого століття причиною для тривоги була протилежна тенденція: високий рівень народжуваності та стрімке зрос-

тання населення провокували проблеми пов'язані з наданням послуг освіти, створенням нових робочих місць та побудовою нової інфраструктури. Процес старіння населення пов'язують з навантаженням на пенсійну систему та сферу охорони здоров'я [9]. Продемонструємо підхід, у рамках якого одночасно розглянемо проблеми та можливості, які створюють демографічні зміни, та економічні наслідки цього процесу.

На рис. 3 зображено чотири квадранти, причому верхня частина малюнка відображає динаміку демографічних характеристик (квадранти А та Б), а нижня – економічні ефекти (квадранти С та Д). Проблеми представлені у лівій частині діаграми, можливості – у правій. У внутрішніх колах показані ключові характеристики демографічних факторів та економічних ефектів для кожного з чотирьох квадрантів. У зовнішніх колах представлені три додаткові аспекти цих ключових характеристик: зміна поведінки, необхідні заходи державної політики, можливі дистрибутивні наслідки [8].

Квадрант А показує, що головна демографічна проблема регіону Європи та Центральної Азії – це низький рівень народжуваності. Велике значення має реформування ринку праці для того, щоб сім'ї мали достатнє життєзабезпечення.

Квадрант Б підкреслює значення перетворень у системі охорони здоров'я зі зміщенням акценту на профілактичну допомогу та зміну поведінки людей (скорочення куріння та споживання алкоголю). Населення країн Європи та Центральної Азії старіє, але люди при цьому не живуть довше.

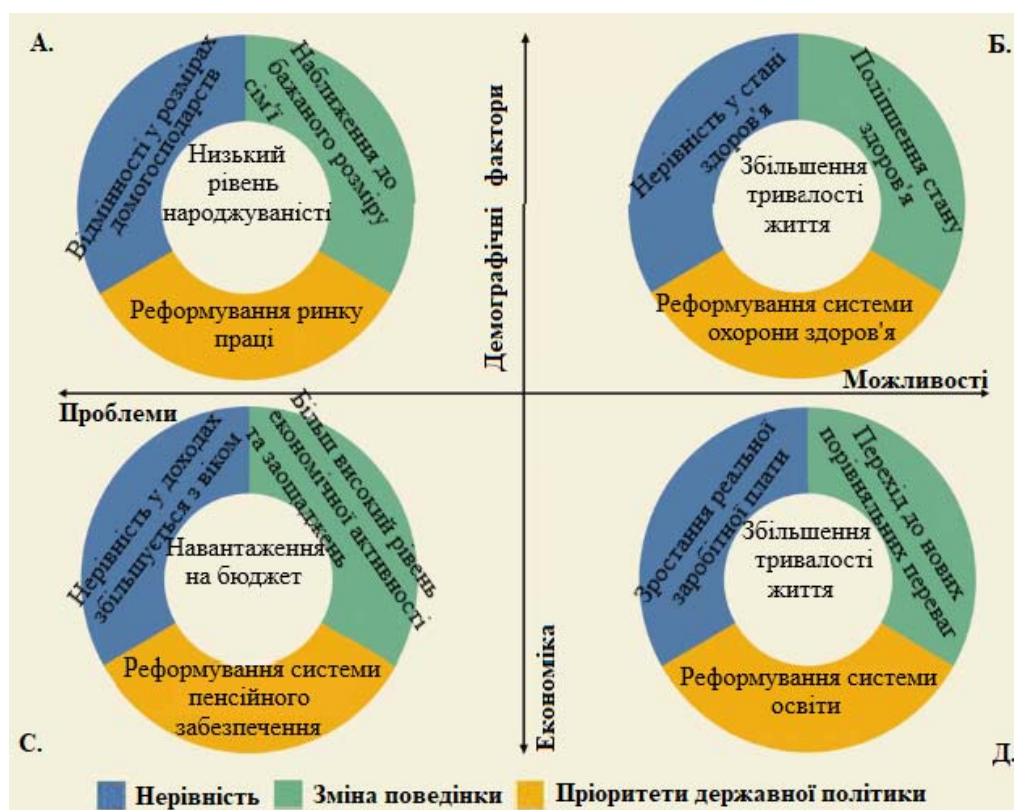

Рис. 3. Демографічні фактори та економічні наслідки старіння (проблеми та можливості)

Джерело: побудовано автором за даними [8]

При цьому збільшення тривалості життя є цілком реальним і є для даного регіону однією з головних демографічних можливостей.

Квадрант С ілюструє необхідність пенсійних реформ, які вже проводяться в багатьох країнах. Існує небезпека зростання економічної нерівності серед літніх людей.

Квадрант Д демонструє одну з найважливіших економічних можливостей повільного зростання чисельності населення. При меншій чисельності молодих вікових когорт більш реально підвищити якість освіти, а відсутність хорошої освіти гальмує економічне зростання у багатьох частинах регіону. Аналогічно, за низьких темпів або відсутності зростання населення легше надати працюючим більший обсяг фізичного капіталу, що призведе до підвищення продуктивності праці. У порівнянні з країнами з аналогічними економічними умовами, але з більш численним старіючим населенням, суспільствам Європи та Центральної Азії потрібно витратити на інвестиції меншу частину свого доходу, щоб досягти так званого поглиблення капіталу. У цих країн є можливість зміцнити свою порівняльну перевагу щодо розвитку капіталомісткого виробництва.

Графічно на рис. 4 зобразимо різницю між країнами у сфері глибини необхідних реформ, які зумовлені демографічними факторами (народжу-

ваність, тривалість життя, міграція) та їх економічними наслідками (співвідношення економічно неактивного та активного дорослого населення, якість освіти, відносному рівню бідності серед літніх людей, коефіцієнту боргового навантаження).

У Болгарії, Молдові та країн Західних Балкан, розташованих у верхньому правому квадранті цієї кореляційної діаграми, потрібне проведення серйозних реформ в обох напрямках. Ці країни мають низькі значення середньої очікуваної тривалості життя та економічної активності населення. Показники народжуваності одні з найнижчих у регіоні, а рівень бідності серед літнього населення досить значний. Перед Вірменією, Грузією та Україною, які також знаходяться у правій частині діаграми, стоять важливі невирішені демографічні завдання, проте їхні економічні проблеми, пов'язані зі старінням населення, не такі серйозні, як у країнах першої групи.

Усі молоді держави знаходяться у лівій частині діаграми і це свідчить про те, що їхні проблеми поки що не пов'язані з демографічними факторами. Проте поточні економічні характеристики (якість освіти, рівень економічної активності населення) країн, які розташовані у верхньому лівому квадранті, не сприяють успішному вирішенню проблеми старіння в майбутньому. Проблеми країн, розташованих у нижньому

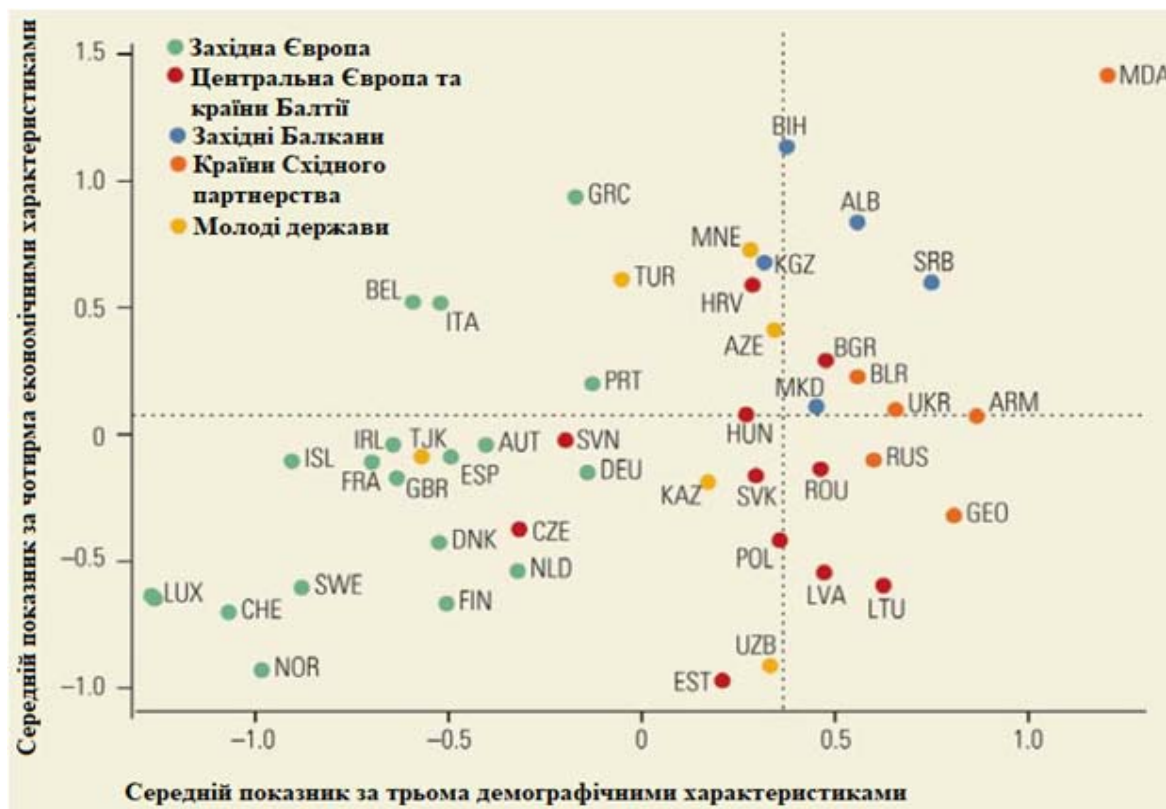

Рис. 4. Інтенсивність запровадження реформ у галузях демографічної та економічної політики

Джерело: побудовано автором за даними [8]

лівому квадранті, включаючи деякі *молоді держави та ряд країн Центральної Європи та Балтії*, не такі масштабні, оскільки ці країни вже досягли високих показників народжуваності, якості освіти, економічної активності населення, мають низький коефіцієнт боргового навантаження та відносно низький рівень бідності серед людей похилого віку. Країни, які знаходяться у нижньому лівому квадранті є *представниками "золотого віку старіння"*.

Автор пропонує у таблиці 1 прослідкувати, які питання є нагальними для вирішення та покращення соціально-економічної та демографічної ситуації у 46 державах світу, використовуючи 8 індикаторів: 1) співвідношення голосуючих виборців (літні/молоді люди); 2) загальний рівень народжуваності; 3) *очікувана середня тривалість життя*; 4) чиста імміграція; 5) коефіцієнт демографічного навантаження серед дорослого населення; 6) оцінка у рамках програми PISA (Programme for International Student Assessment, Програма міжнародного оцінювання учнів); 7) частка держборгу у ВВП; 8) співвідношення рівнів бідності (літні/молоді люди) та їх середньозважену оцінку.

У таблиці *червоним* кольором виділені питання, вирішення яких є найскладнішим, *зеленим* – середня складність, *жовтим* – найменша складність. У кінці таблиці, де знаходяться кра-

їни Західної та Центральної Європи, Балтії, ступінь складності виконання завдань знижується як за економічними, так і демографічними індикаторами.

Висновки із зазначенням проблем і перспективи подальших досліджень. Економічні наслідки старіння населення неоднозначні. Підвищення якості освіти та здійснення інвестицій у здоров'я нинішнього молодого покоління допоможуть закласти основи здорового та активного старіння. Якщо зараз сформувані стійкі та справедливі системи пенсійного забезпечення та охорони здоров'я, це дозволить забезпечити соціальний захист тим, хто його потребує. Слід провести наступні реформи державної політики, які допоможуть країнам за відносно стабільного населення досягти "золотого століття старіння", коли життя всіх людей буде довгим, здоровим, активним і забезпеченим.

1. Заходи державної політики, спрямовані на вирівнювання демографічних тенденцій:

1.1) зміщення акценту на профілактичну та діагностичну допомогу (замість переважної моделі стаціонарного лікування) сприятиме зниженню рівня смертності;

1.2) заходи державної політики на ринку праці допоможуть жінкам поєднувати сім'ю та кар'єру, стимулювати відновлення народжуваності до рівня простого відтворення населення;

Таблиця 1

Завдання країн у сфері державної політики, визначені за вісьмома індикаторами

Країна	Група	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Молдова	Сх. п-во	-0.54	0.62	1.12	2.04	3.63	–	-0.90	1.49	1.06
Боснія і Герцеговина	Зх. Балкани	0.49	1.00	-0.15	0.31	2.27	–	-0.30	1.41	0.72
Албанія	Зх. Балкани	-0.01	-0.10	0.61	1.20	0.43	1.82	0.25	0.83	0.63
Сербія	Зх. Балкани	0.25	0.80	0.61	0.87	0.89	0.78	0.23	0.48	0.61
Киргизстан	Молоді д-ви	1.00	-2.93	1.62	2.18	-1.89	3.26	-0.17	0.87	0.67
Азербайджан	Молоді д-ви	1.68	-0.41	1.12	–	-0.93	2.34	-1.29	1.51	0.57
Болгарія	Центр. Європа	1.08	0.46	0.36	0.65	0.74	0.76	-1.11	0.77	0.46
Греція	Зх. Європа	–	0.48	-0.91	-0.05	0.73	0.31	3.06	-0.38	0.46
Білорусь	Сх. п-во	0.45	0.55	0.86	0.29	0.33	–	-0.48	0.83	0.41
Хорватія	Центр. Європа	-0.01	0.53	-0.15	0.51	1.05	-0.21	-0.01	1.52	0.40
Грузія	Сх. п-во	1.24	-0.15	0.61	2.00	-0.82	–	-0.67	0.54	0.39
Чорногорія Західні Балкани	Зх. Балкани	-0.55	0.15	0.36	0.47	1.28	1.54	-0.02	-0.11	0.39
Вірменія	Сх. п-во	-0.13	0.01	1.36	1.26	-0.58	–	-0.47	1.27	0.39
Україна	Сх. п-во	0.24	0.61	1.12	0.28	-0.15	–	-0.52	0.96	0.36
Російська Федерація	Сх. п-во	0.42	0.46	1.62	-0.25	-0.69	-0.11	-1.25	1.65	0.23
Туреччина	Молоді д-ви	-0.51	-0.67	0.61	-0.06	1.39	0.39	-0.55	1.19	0.22
Румунія	Центр Європа	0.36	0.71	0.36	0.35	0.25	0.91	-0.49	-1.20	0.15
Македонія	Зх. Балкани	-1.01	0.66	0.36	0.37	0.43	–	-0.63	0.53	0.10
Литва	Країни Балтії	0.98	0.50	0.61	0.80	-0.33	-0.32	-0.41	-1.29	0.07
Португалія	Зх. Європа	–	0.91	-0.91	-0.35	-0.40	-0.17	2.07	-0.71	0.06
Бельгія	Зх. Європа	–	-0.23	-0.91	-0.61	0.77	-0.52	1.39	0.43	0.05
Казахстан	Молоді д-ви	0.60	-1.51	1.88	–	-1.58	1.21	-1.26	0.88	0.03
Словаччина	Центр. Європа	-0.29	0.76	0.10	0.06	-0.20	0.22	-0.06	-0.61	0.00
Італія	Зх. Європа	-0.93	0.57	-1.42	-0.68	1.47	-0.28	2.16	-1.30	-0.05
Угорщина	Центр. Європа	-1.60	0.72	0.36	-0.24	0.96	-0.28	0.75	-1.12	-0.06
Польща	Центр. Європа	-0.07	0.71	0.10	0.29	0.22	-0.97	0.03	-0.93	-0.08
Велика Британія	Зх. Європа	1.86	-0.31	-0.91	-0.65	-0.52	-0.71	1.03	-0.48	-0.09
Словенія	Центр. Європа	-0.05	0.52	-0.66	-0.43	0.03	-0.71	-0.04	0.64	-0.09
Німеччина	Зх. Європа	0.09	0.70	-0.91	-0.18	-0.24	-0.93	0.79	-0.22	-0.11
Австрія	Зх. Європа	-0.42	0.59	-0.91	-0.86	-0.38	-0.54	0.59	0.17	-0.22
Іспанія	Зх. Європа	–	0.53	-1.42	-0.57	-0.19	-0.32	0.93	-0.77	-0.26
Франція	Зх. Європа	0.43	-0.50	-1.16	-0.40	0.28	-0.39	1.02	-1.34	-0.26
Естонія	Країни Балтії	1.55	0.34	0.10	–	-0.49	-1.29	-1.34	-0.73	-0.27
Узбекистан	Молоді д-ви	-1.18	-1.25	1.62	0.65	-0.43	–	-1.37	–	-0.33
Ірландія	Зх. Європа	-0.71	-0.55	-0.91	-0.44	-0.28	-0.88	1.69	-0.68	-0.35
Чехія	Центр Європа	-0.44	0.41	-0.40	-0.93	-0.10	-0.58	-0.25	-0.55	-0.37
Таджикистан	Молоді д-ви	-0.62	-4.54	1.88	0.98	-1.15	–	-0.67	1.56	-0.37
Нідерланди	Зх. Європа	–	-0.07	-0.91	0.04	-0.83	-0.88	0.35	-0.77	-0.44
Ісландія	Зх. Європа	–	-0.73	-1.16	-0.80	-1.73	0.07	1.26	-0.01	-0.44
Данія	Зх. Європа	–	-0.29	-0.66	-0.60	-0.66	-0.36	-0.28	-0.39	-0.46
Латвія	Країни Балтії	-3.10	0.32	0.61	0.52	-0.28	-0.45	-0.54	-0.88	-0.48
Фінляндія	Зх. Європа	–	-0.23	-0.91	-0.34	-0.27	-1.38	-0.09	-0.91	-0.59
Швейцарія	Зх. Європа	0.80	0.46	-1.42	-2.23	-1.19	-0.73	-0.16	–	-0.64
Швеція	Зх. Європа	-1.36	-0.38	-1.16	-1.07	-0.76	-0.08	-0.49	-1.06	-0.80
Люксембург	Зх. Європа	–	0.51	-1.16	-2.77	0.04	-0.21	-0.98	-1.36	-0.90
Норвегія	Зх. Європа	–	-0.40	-0.91	-1.61	-0.91	-0.30	-0.75	-1.72	-0.93

Джерело: побудовано автором за даними [8]

1.3) створення умов для навчання протягом усього життя, зростання мобільності та активнішої міграції населення як усередині країни, так і на міжнародному рівні, сприятиме підвищенню гнучкості ринків праці.

2. Заходи державної політики, що сприяють подоланню економічних проблем та використанню економічних можливостей:

2.1) проведення реформ для забезпечення бюджетної стійкості систем пенсійного забезпечення, медичного обслуговування та довготривалої медико-соціальної допомоги;

2.2) внесення поправок у трудове та пенсійне законодавство та вдосконалення стимулів для здійснення інвестицій у людський капітал протягом усього трудового життя людини сприятиме підвищенню активності та продуктивності людей похилого віку на ринку праці;

2.3) формування належних систем соціального захисту населення, завдяки чому системи медичного обслуговування та довготривалої медико-соціальної допомоги стануть доступними та надаватимуть підтримку літнім людям, яким загрожує бідність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жуковська А. «Срібна економіка» як ресурс інклюзивного розвитку національної економіки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 37–53.
2. Базиліук А. В., Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа соціально- економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19–29.
3. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 187–197.
4. Boyle C. Silver economy: How to invest in an aging population. URL: <https://silvereconomyforum.eu/wp-content/uploads/2019/07/Silver-Economy-Brochure.pdf> (дата звернення: 31.01.2023).
5. Supertrends 2022. Silver economy. Investing for population aging. URL: https://data.maglr.com/2763/issues/33512/439560/downloads/cs-supertrends_22_eng_rgb.pdf (дата звернення: 31.01.2023).
6. OECD. The Silver and White Economy: the Chinese Demographic Challenge. URL: <https://www.oecd.org/employment/leed/oecd-china-report-final.pdf> (дата звернення: 31.01.2023).
7. Finding the gold in the silver economy. URL: <https://www.pwc.com.au/consulting/assets/publications/finding-gold-in-silver-economy-aug14.pdf> (дата звернення: 31.01.2023).
8. Bussolo, Maurizio, Johannes Koettl, and Emily Sinnott. 2015. Golden Aging: Prospects for Healthy, Active, and Prosperous Aging in Europe and Central Asia. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-0353-6.
9. Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jorgen Randers, and William W. Behrens. 1972. *The Limits to Growth*. London: Earth Island Limited. 205 p.
10. Кужелев М. О., Федина В. В., Стабіас С. М. Роль інноваційних інструментів інтернет-маркетингу у просуванні туристичного продукту. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17(2). С. 227–235.
11. WEF. Global Agenda. How 21st-Century Longevity Can Create Markets and Drive Economic Growth. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_Ageing_White_Paper.pdf (дата звернення: 31.01.2023).

REFERENCES

1. Zhukovska A. (2020) «Sribna ekonomika» yak resurs inkluzyvnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Silver economy" as a resource for inclusive development of the national economy]. *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, 3, 37–53 [in Ukrainian].
2. Bazyliuk A. V., Zhulyn O. V. (2015) Inkluzyvne zrostantia yak osnova sotsialno- ekonomichnoho rozvytku [Inclusive growth as the basis of social and economic development]. *Ekonomika ta upravlinnia na transporti*, 1, 19–29 [in Ukrainian].
3. Prohnyimak O. D. (2018) Inkluzyvnyi rozvytok Ukrainy: pereshkody vs perspektyvy [Inclusive development of Ukraine: obstacles vs prospects]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, 1 (51), 187–197.
4. Boyle C. Silver economy: How to invest in an aging population. Available at: <https://silvereconomyforum.eu/wp-content/uploads/2019/07/Silver-Economy-Brochure.pdf> (accessed 31 January 2023).
5. Supertrends 2022. Silver economy. Investing for population aging. Available at: https://data.maglr.com/2763/issues/33512/439560/downloads/cs-supertrends_22_eng_rgb.pdf (accessed 31 January 2023).
6. OECD. The Silver and White Economy: the Chinese Demographic Challenge. Available at: <https://www.oecd.org/employment/leed/oecd-china-report-final.pdf> (accessed 31 January 2023).
7. Finding the gold in the silver economy. Available at: <https://www.pwc.com.au/consulting/assets/publications/finding-gold-in-silver-economy-aug14.pdf> (accessed 31 January 2023).
8. Bussolo, Maurizio, Johannes Koettl, and Emily Sinnott. (2015) Golden Aging: Prospects for Healthy, Active, and Prosperous Aging in Europe and Central Asia. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-0353-6.
9. Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jorgen Randers, and William W. Behrens. 1972. *The Limits to Growth*. London: Earth Island Limited. 205 p.
10. Kuzheliev M. O., Fedyna V. V., Stabias S. M. (2021) Rol innovatsiinykh instrumentiv internet-marketynhu u prosuvanni turystychnoho produktu [The role of innovative Internet marketing tools in the promotion of a tourist prod-

uct. Actual problems of the development of the economy of the region]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, 17(2), 227–235.

11. WEF. Global Agenda. How 21st-Century Longevity Can Create Markets and Drive Economic Growth. Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_Ageing_White_Paper.pdf (accessed 31 January 2023).

Yuliia Chaliuk, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. **Silver economy: demographic changes and economic opportunity.**

Annotation. *The purpose of the article is to justify the relevance of investing in the "silver economy", which consists of the development, production and sale of new innovative products and services to improve the quality of life of the elderly; to propose the implementation of those state policy measures that will help countries with a relatively stable population to reach the "golden age of aging".* **Methodology of research.** *The achievement of the purpose set in the article is carried out with the help of the following research methods: scientific abstraction, logical generalization and structural analysis.* **Findings.** *It is proposed to increase investments in the development of biotechnology, pharmaceuticals and telemedicine, increase the role of health and life insurance companies. It is recommended to ensure the budgetary stability of pension protection systems and long-term medical and social assistance.* **Practical value.** *Implementation of the proposed reforms will contribute to increasing the activity and productivity of the elderly. The silver economy is a concept that has attracted the attention of both politicians and economic analysts, it promises an increase in labor productivity and the creation of new jobs, the development of mechanisms for the inclusion of elderly people in socio-economic relations for the stable development of the economy. On the one hand, elderly people are a serious problem related to budget disparities, and on the other hand, they are a new resource for inclusive development due to the expansion of the labor market, consumption and production. The silver economy formulation was initiated in the 1970s in Japan in the context of increasing the availability of goods and services for the elderly. The silver economy is not a single sector, but a collection of products and services from many existing areas of the economy for older people, including information technology, the financial sector; housing, transportation, energy, tourism, culture, infrastructure. Improving the quality of education and investing in the health of today's young generation will help lay the foundations for healthy and active aging. If sustainable and fair pension and health care systems are formed, it will provide social protection to those who need it.*

Keywords: *silver economy, demographic changes, longevity economy, economics of aging, inclusive sustainable development, Golden age strategy, service industries, managed care.*